

MUZICĂ ȘI LITERATURĂ DIN EPOCA FANARIOTĂ ÎN MANUSCRISE DIN ROMÂNIA

OZANA ALEXANDRESCU*

Abstract

The present study stems from comparative research on four manuscripts housed in the library of the Romanian Academy in Bucharest, which contain secular music and come from the late 18th – or early 19th – century. It is well known that the notation for writing down secular music is that of the Byzantine tradition, but with markings pertaining to the *makam* and *usul* of the respective piece. The lyrics are adopted from the literary repertoire of wide-circulation throughout cosmopolitan society that characterized the Phanariot era, which casts this type of musical expression in the context of, to use a contemporary term, “entertainment music”. In particular, a large number of the song-lyrics come from *Erotos Apotelesmata* (1792) and the poetry of Athanasios Christopoulos (1811). In the present study, since no Romanian translation of *Erotos Apotelesmata* has been so far available, I offer the Romanian version of the third story, cross-referenced among the four manuscripts that contain the musical versions. Insofar as the documentary material is concerned, among the most important sources is the manuscript that belonged to Petros Peloponnesios who, very likely, was also the compiler (BAR gr. 927). For the purpose of musical documentation, I have also included the modern edition of one song, as well as a table of the *makams* and their corresponding modal signatures of the Byzantine neumatic system.

Keywords: secular music, *Erotos Apotelesmata* (1792), Athanasios Christopoulos, Petros Peloponnesios, Phanariotic poetry, *makam*, *usul*.

În manuscrisele cuprinzând muzică de tradiție bizantină în notație neumatică, conținutul este liturgic. Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, notația neumatică a fost utilizată și pentru consemnarea în manuscris a muzicii cu text profan. Deși sistemul de notație este același (semne diastematice, chironomice, mărturii, ftoale), muzica laică a asimilat noțiunile proprii muzicii orientale, numite turco-perso-arabe, respectiv noțiunile de *makam* și *usul*.

În fondul Bibliotecii Academiei Române (BAR) există patru culegeri cu un conținut unitar de muzică laică, încadrate între a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Aceste manuscrise (ms. gr. 925, ms. gr. 927, ms. gr. 653, ms. gr. 784) au fost cercetate de muzicologii români Gheorghe Ciobanu și Nicolae Gheorghiu și de muzicologul grec Ioannis Plemmenos¹. Am exclus din prezentul studiu atât ms. gr. 370, întrucât este o copie a culegerii *Eutherpe*², cu cele mai multe texte în limba turcă, cât și ms. gr. 1349 și ms. rom. 332, ce conțin doar texte, fără notație neumatică, cu câteva indicații de

* Dr. Ozana Alexandrescu este cercetător științific la Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu” al Academiei Române. Adresă e-mail: istartro@yahoo.com.

¹ Gh. Ciobanu, *Muzică instrumentală, vocală și psaltică din secolele XVI–XIX*, Izvoare ale muzicii românești, vol. 2, București, 1978; Nicolae Gheorghiu, *Byzantine Chant between Constantinople and the Danubian Principalities. Studies in Byzantine Musicology*, București, 2010; John G. Plemmenos, *Micro-Musics of the Ottoman Empire: The Case of the Phanariot Greeks of Istanbul*, Cambridge, 2001.

² Βίβλος καλουμένη «Εὐτέρπη» περιέχουσα συλλογὴν ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ ἡδυτέρων ἐξωτερικῶν μελῶν [...]. Ἐξηγηθέντων εἰς τὸ νέον τῆς μουσικῆς σύστημα παρὰ Θεοδώρου Φωκέως καὶ Σταυράκη Βυζαντίου [...], Constantinopol, 1830.

makam. În ceea ce privește textul literar al cântărilor, acesta aparține literaturii din epoca fanariotă și a făcut obiectul cercetării în numeroase studii semnate de distinși eleniști³.

Multe dintre poeziile prevăzute cu text muzical figurează în două lucrări literare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea: *Σχολεῖον τῶν ντελικάτων εραστῶν* (*Școala amanților delicați*), apărută în 1790 la Viena și *Ἔρωτος Αποτελέσματα* (*Consecințele dragostei*), publicată, de asemenea, la Viena în 1792. Aceste poezii au circulat însă într-o formă similară folclorului, pe cale orală, și au fost consemnate în manuscris cu câteva decenii înaintea publicării celor două lucrări literare⁴. Privit în termeni actuali, acesta era repertoriul de „entertainment” al epocii fanariote, deosebit de apreciat de societatea cosmopolită, cunoscătoare de limba greacă. Din necesitatea de a fi la curent cu acest repertoriu la modă, au apărut culegerile numite *mismaya*, alcătuite spre a servi celor interesați să facă o bună impresie în adunările cu pretenții culturale sau doar la petreceri⁵.

O astfel de culegere o reprezintă ms. gr. 927 (BAR); de format diferit de cel obișnuit, de dimensiuni reduse și cu legătura pe latura mică a filei, arată ca un adevărat volum „de buzunar”. Importantă, în vederea datării, atât a conținutului, cât și a alcătuirii manuscrisului, este însemnarea de la f. 86: „pentru această culegere (μετζμαί) am dat fiului răposatului protopsalt de la sfânta marea biserică a lui Hristos un surtuc îmblănit de la Viena, în anul 1808, la Iași, (culegere) pe care a avut-o răposatul de la de trei ori fericitul kyr Petros Peloponesios, deoarece acest protopsalt (numit) mai sus este Petros Byzantios care a fost elevul acelui fost lampadar Petros Peloponesios; pentru știința fiecăruia (amintesc) că are cântări deosebit de alese”⁶. Din această însemnare reiese faptul că ms. gr. 927 a aparținut renumitului Petru Peloponisiul și este foarte probabil să fi fost alcătuit chiar de acest autor, recunoscut pentru măiestria sa în ambele stiluri de muzică, liturgică și laică, și care a trăit până în anul 1778. În consecință, se poate estima că poeziile sub formă de cântece erau în circulație încă din deceniul șase al secolului al XVIII-lea.

Textele din toate cele trei povestiri care alcătuiesc *Ἔρωτος Αποτελέσματα* se găsesc în număr variabil în cele patru manuscrise, sub forma cântărilor. Din cercetarea noastră a reieșit următoarea dispunere: 41 de texte în ms. gr. 927, 23 în ms. gr. 925, 10 în ms. gr. 653, 21 în ms. gr. 784. Dintre acestea unele se regăsesc în trei manuscrise, în două, sau într-un singur manuscris și nicio cântare nu este comună celor patru culegeri⁷.

În ms. gr. 653, din 27 de cântări, 10 sunt poezii din *Ἔρωτος Αποτελέσματα*, dar numai două cântări se regăsesc și în mss. gr. 925, 927 și 784; acestea sunt Τί μεγάλη απωρία și Μαύρα πιά αποφάσισα. În ms. gr. 784, pe lângă cele 21 de poezii comune cu *Ἔρωτος Αποτελέσματα*, există și o altă sursă de inspirație poetică, și anume creația lui Athanasios Christopoulos din volumul publicat în 1811⁸. Atribuirea apare εκ των λυρικών, εκ των λυρικών αθανασίου, sau doar λυρικών (cele de dragoste) și βακχικών (cele bahice). Această literatură era consumată atât în originalul în limba greacă, cât și în traducere în limba română⁹. Întrucât lucrarea *Ἔρωτος Αποτελέσματα* nu a fost tradusă, vom prezenta a treia povestire, pentru a avea o imagine de ansamblu a inserării poeziilor în desfășurarea textului literar și, în special, a poeziilor-cântări ce figurează în cele patru culegeri. Am ales cea de a treia povestire deoarece pornește de la un fapt istoric real, și anume, exilul lui Alexandru Mavrocordat, domnitor în Moldova doar un an (1785–1786), obligat să se refugieze în Rusia din cauza situației sale față de Înalta Poartă. Domnitorul este cunoscut și cu apelativele „Firaris” și „Fygas”¹⁰.

³ Ariadna Camariano, *Influența poeziei lirice neogrecești asupra celei românești; Ienăchiță, Alecu, Iancu Văcărescu, Anton Pann și modelele lor grecești*, București, 1935; Nestor Camariano, *Influența franceză în Principatele Române prin filiera neogreacă*, Revista Fundațiilor Regale, anul IX, februarie 1942, p. 397–408; Nestor Camariano, *Câteva considerații cu privire la revoluționarul Rigas Velestinlis*, Studii, 17, București, 1964; Leandros Vranoussis, *Rigas, un patriot grec din Principate*, București, 1980; Ariadna Camariano, *Λαϊκά τραγούδια και Φαναριώτικα στιχουργήματα ελλήνων και ρουμάνων του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνας*, Atena, 1959; D. V. Oikonomides, *Η Φαναριωτική Ποίηση και οι επιδράσεις αυτής επί την Ρουμανικήν*, Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, τ. 52, Atena, 2004–2006.

⁴ Ίλια Χατζηπαναγιώτη-Sangmeister, *Το «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων εραστῶν» και το «Ἔρωτος Αποτελέσματα»*. Νέα στοιχεία γιὰ τα στιχουργήματά τους, Ο Ερανιστής, 23 (2001), prezintă manuscrisul 725 din fondul Bibliotecii Ghenadion din Atena, culegere alcătuită începând din 1769.

⁵ Άντεια Φραντζή, *Μισμαγιά. Ανθολόγιο Φαναριωτικής ποίησης*, [Η ελληνική ποιήηση, 1], Athena, 1993.

⁶ A se vedea reproducerea filei 86 din BAR gr. 927, la sfârșitul articolului.

⁷ O corespondență a textelor între *Ἔρωτος Αποτελέσματα* și două volume BAR se găsește în Lia Brad Chisacof, *Closed-Doors Performances of Dancing Poetry in Wallachia at the End of the 18th Century*, RESEE, XLV, 1–4, 2007, p. 207–219; în acest studiu cotele mss. gr. BAR 65 și 67 sunt date eronate, cotele reale sunt mss. gr. BAR 925 și 927.

⁸ Nestor Camariano, *Athanasios Chirstopoulos – sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Institute for Balkan Studies, 192, Thessaloniki, 1981, p. 183.

⁹ Alexandru Duțu, *Ethics Scherzi and Delectation*, Balkan Studies, vol. 12, nr. 2, Thessaloniki, 1972.

¹⁰ Pentru traducere am utilizat două ediții deoarece ambele au prescurtări, dar în puncte diferite: Πήγας, *Έρευνα, συναγωγή και μελέτη Α. Ι. Βρανούση*, Atena, [1953] [Βασική Βιβλιοθήκη 10], p. 232–247 și Ι*** Κ****, *Ἔρωτος Αποτελέσματα. Ιστορία ηθικοερωτικά – 1792*, επιμέλεια Mario Vitti, Atena, 1989, p. 167–230.

„Poltava este o cetate în Rusia Mică, mult vestită și renumită pentru victoriile sale asupra dușmanilor. Așezarea este minunată, deoarece cuprinde patru coline și deasupra celei mai înalte se află fortăreața înconjurată de ziduri de pământ mai tare decât piatra. Suburbiile sunt dispersate pe două coline mai mici, care sunt împodobite cu mai multe grădini și păduri. Pe cea de a patra colină s-a clădit încântătoarea mănăstire a Sf. Treimi unde locuiește și arhiepiscopul acestei eparhii. Este curios că dintr-o parte colinele nu par a se reliefa prea mult, așa încât de la distanță nu se pot vedea, ci sunt la nivelul câmpurilor. Pe cealaltă parte colinele se văd ieșind mult în evidență, așa încât se pot vedea de departe. Pe această parte trece și râul Vorsgla, la o distanță de 5 verste rusești, adică o oră, și se varsă în râul Nipru, care curge până la Marea Neagră, trecând prin Ozos și Kilbournos. Acest râu Vorsgla este vestit pentru victoria celui Petru cel Mare asupra suedezilor, deoarece în râu nu a curs doar sângele soldaților, ci și sânge regesc. Pe cealaltă parte se află câmpurile unde și-au așezat taberele țarul Petru, dar și regele suedezilor Carol; ca mărturie despre moartea suedezilor stau gropile și mormintele care sunt pline de morții lor, care sunt precum dealurile, și până azi se numesc pe rusește *Svetskaia moghila*. De aceea, zic, această victorie a dorit-o și împărăteasa Ecaterina a II-a, în timpul călătoriei pe care a făcut-o în împărăria ei, cinstind-o cu vizita sa, slăvind-o totodată și cu un război înscenat. În acest oraș Poltava era episcop și prea înaltul Evghenie, precum și Theotokis, acesta dovedindu-se vrednic, doi bărbați prea înțelepți și peste măsură de virtuoși, fiecare dintre ei având ca loc de baștină Kerkyra, care este pentru patrie loc de glorie și mărire. În acest oraș Poltava își găsise refugiul și domnitorul din Moldova, Mavrocordat, acela care, mai înainte văzând pornirea rea a sultanului împotriva lui, a plecat în noapte cu câțiva dintre slujitorii lui, părăsind tronul. Printre aceștia se afla și secretarul cămăraș Antonios, numit Zagorianul, nu foarte frumos, dar inteligent și serios și cunoscător al mai multor limbi străine. După ce au ajuns toți cu bine la Poltava, și niciunul dintre aceștia neavând cu ce să se ocupe, fiindcă pierduseră funcțiile, au început să se plimbe pe deasupra zidului cetății, după cum era obiceiul orașului. Pe zidul cetății obișnuiau să facă promenadă femeii și bărbați, fete și băieți, mici și mari, tineri și vârstnici, pentru a respira acolo cel mai curat aer. Casa în care a locuit mai întâi domnitorul de care vorbim era una a unui evghenit, care avea și o fată numită Varvara, frumoasă și extrem de cuviincioasă, și deși la Poltava fetele sunt foarte libere și sociabile, aceasta însă semăna cu o fată din Grecia, după modestie și seriozitate. Modestia sa era extremă, educația din cea mai aleasă, vorbirea ei reținută, dar cu înțelepciune și dulceață și acolo unde stătea era de parcă se cobora înțelepciunea după cum se zice. Și după cum se comporta, aceasta nu se plimba nici pe ziduri, nici pe după ziduri precum celelalte fete. Antonios, imediat ce a văzut-o prima dată în casa ei, în care se aflau găzduiți cu toții, a fost împins de dragoste, astfel încât orice îndatoriri ar fi avut, trebuia să le treacă cu vederea, pentru a putea să slujească dragostei. Și fiind necăsătorit, vrei nu vrei trebuia să slujească dragostei. «Lipsa de preocupare și celibatul sunt lucruri care se întâmplă înainte de a te îndrăgosti», precum zice și acel înțelept: «bărbatul celibatar trăiește în pofte». Norocul, însă, al lui celebrii Antonaki, l-a lipsit de această frumusețe a ei, fiindcă domnitorul s-a mutat în altă locuință. Acesta însă nu a încetat să caute pentru a putea să o vadă intenționat pe coconița. Obișnuia să meargă duminicile la biserica de piatră, unde și aceasta se ducea, însoțită de mama sa. Și pentru că lucrurile mergeau bine fără ca aceea să observe ceva, a vrut să-i trimită un mic răvaș. Și în calitate de poet a compus aceste stihuri. Acestea sunt următoarele:

Varvara, sufletul meu!

Οπόταν είσαι μοναχή

Când ești singură, / gândește-te, cu grijă, și la mine [...].

(BAR gr. 784, f. 95^v)

După ce a compus răvașul, s-a gândit să-l trimită, însă, și-a spus lui însuși, ea nu înțelegea greaca; dacă îl trimite grecește nu folosește nimănui, rusește nu știu, așa că ce trebuie să fac?

În timp ce cugeta, a sosit și profesorul său numit Ioan Liubici, cel care îl învățase limba rusă, care înțelegea puțină greacă. Acestuia îi erau cunoscute și latina și franceza, așa încât era ușor să se lămurească. Îi spuse deci: ai venit la timpul foarte potrivit. Liubici îi răspunde: De ce? Aș dori, îi spune, să-mi faci aceste versuri pe rusește, dar să păstrezi același înțeles și să iabă aceeași expresivitate ca cele în greacă. Atunci Liubici îi promite și îndată îi traduce înțelesul cuvintelor acelea pe care nu le știa, și astfel au pornit la drum. Antonios, a doua zi, a vrut să compună un mic răvaș în versuri, având în acrostih numele acesteia și al tatălui ei, Grigorie; căci așa se numea tatăl ei. Acrostihul este acesta:

*Varvara Grigorievna ah!!
Vrednica mea de admirație, Varvara Grigorievna*

*Βλέμμα το ιλαρόν σου
Privirea ta blândă și portul tău dulce
Îmi cuprind, cu atracție, inima [...].*

După ce a terminat acest acrostih, a venit și profesorul său Liubici și i-a făcut versurile pe rusește, și deoarece nu i-au plăcut acelea, din acest motiv i le-a dat să le mai traducă încă o dată. A doua zi, către amiază, i-a adus versurile traduse, dar nu cu acrostih. Așadar s-a hotărât să trimită cele două împreună, cele în greacă cu acrostih și cele în rusă, ca să le înțeleagă sensul. Și a reușit ușor deoarece la conacul domnitorului era o femeie cunoscută din casa Varvarei Grigorievna. A strigat-o imediat, zicându-i într-o rusească șchioapă, așa cum știa el, câteva cuvinte și dăruindu-i câțiva bănuți. Aceasta a ascultat și s-a dus să facă ceea ce i-a spus. Din întâmplare a găsit-o singură pe fată și înmânându-i răvașul i-a spus: «Acest răvaș, stăpână, mi l-a dat grecul de la domnitor ca să ți-l dau». Aceea luând răvașul și citindu-l i-a spus: «bine...». Și fiind neobișnuită cu astfel de lucruri, știindu-se cu inima curată și fără viclenie, n-a simțit niciun fel de neliniște. Și într-adevăr, mare comoară este o inimă curată. După ce s-a întors femeia, celebii Antonaki a întrebat-o despre răvaș și auzind că i l-a dat fetei, s-a bucurat foarte mult. După amiază, domnitorul a ieșit, cum îi era obiceiul, să se plimbe cu trăsura, către pavilion, lăsându-i pe ceilalți singuri. Celebii Antonaki nu a pierdut timpul și îndemnându-i pe kafetzibașa și pe tzibuktzibașa, pe stolnic precum și pe cel de al doilea kafetzibașa (cămărașul care era mai mare peste kafetzibașa și mergea întotdeauna cu domnitorul), ca să meargă și aceștia în pavilionul învecinat, de unde se puteau întoarce mai repede decât domnitorul. La acest îndemn s-au supus toți și s-au îndreptat către pavilion. După ce au ajuns și s-au veselit puțin, au început să cânte fiecare ceea ce știa. Și celebii Antonaki, experimentat în cântările de la Constantinopol, a început să cânte următoarele:

*Ποτέ δεν εδοκίμασα τον έρωτος τα πάθη
Niciodată nu m-au încercat necazurile din dragoste;
Aceasta însă, după cum se vede, vrea să mi le facă cunoscute [...].*

Primul kafetzibașa a cântat următorul cântec:
*Καλώς τα μάτια σου τα δυο
Sunt bineveniți ochii tăi, pe care ardeam să-i văd,
Ochii și draga mea, acestea sunt comoara mea [...].*

Al doilea kafetzibașa, astfel:
*Δεν ηξέυρω, πως μου, τι δηλοί
Nu știu, draga mea, ce gândești [...].*

Stolnicul a cântat următorul cântec:
*Μόλις η τύχη μ' άρχισε μουσαετέ να δειξει
Imediat ce soarta a început să mi se arate [...].*

Tzibuktzibașa a mai cântat următoarele:
*Δυο γνώμες το να συμφωνούν
Când două păreri sunt de același fel
Și în iubire pătimesc [...].
(BAR gr. 925, f. 13^v, BAR gr. 927, f. 40, BAR gr. 784, f. 124)*

Vornicul, care a venit și el mai târziu, a cântat următoarele, foarte armonios:
*Η Αφροδίτη βλέπει εκείνο που δεν κρίνει
Afrodita îl vede pe acela pe care,
adesea, dragostea nu-l găsește [...].*

Și al doilea portaris, după ce l-a urmărit pe vornic, a dorit să cânte:

Στοχάζομαι και απορώ στην τωρινήν φιλίαν
Cuget și mă întreb despre prietenia actuală,
care stă pe buze și nu în inimă.

(BAR gr. 925, f. 14^v, BAR gr. 927, f. 25^v, BAR gr. 784, f. 119^v)

După aceea, celebii Antonaki a început să continue:

Τα κάλλη σου, ψυχή μου, τα τόσα θαυμαστά
Draga mea, calitățile tale atât de minunate
nu au asemănare, căci sunt atât de deosebite [...].

(BAR gr. 925, f. 34)

Primul kafetzibașa, după cum urmează:

Αν σ' έκαμεν η φύσις
Dacă firea te face să mă chinuiești,
vrea ca pe tine să nu te chinuiască nimeni [...].

Al doilea kafetzibașa, de asemenea:

Σαν δεν ήθελες φιλίαν
Dacă nu vroiai prietenia,
de ce mi-ai mai dat prilejul? [...].

(BAR gr. 925, f. 22 și f. 30)

În același fel a făcut și stolnicul:

Τώρα πλέον εγνωρίσθη, τώρα είναι φανερόν
Acum m-am încredințat mai mult,
acum este limpede [...].

(BAR gr. 925, f. 19^v)

Și tzibuktzibașa, cântând alături de ceilalți:

Όλα τα πράγματα καιρόν
Toate lucrurile, e limpede,
că au vremea lor [...].

(BAR gr. 927, de două ori pe f. 44^v, BAR gr. 784, f. 39^v)

Vornicul cântă aceasta:

Θάλασσα αγριωμένη μεγαλοστοιχιωμένη
Mare înfuriată și dezlănțuită,
toți cei care te străbat [...].

Și al doilea portaris, cu toate că era melancolic, a cântat următoarele:

Τώρα πλέον ταξιδεύω
De acum călătoresc
fără să mă primejduiesc [...].

(BAR gr. 927, f. 55)

Și după ce au terminat toți, celebii Antonaki a vrut să facă epilogul:

Στην αγάπην η κακία
În dragoste răutatea,
în jurăminte necredința [...].

(BAR gr. 927, f. 31, BAR gr. 784, f. 98^v)

Și acesta ridicându-se, s-au ridicat toți și s-au îndepărtat, temându-se ca nu cumva să vină domnitorul și să nu-i găsească și astfel s-a încheiat acea reuniune veselă.

A doua zi, celebii Antonaki a dorit să se plimbe de jur împrejurul zidului împreună cu dascălul său Liubici și acolo pe unde se preumblau să întâlnească pe Varvara Grigorievna cu mama sa și cu tatăl său pe care i-au salutat și care, la rândul lor i-au salutat.

Celebii Antonaki s-a gândit că este de bun augur și de aceea s-a bucurat foarte mult, deoarece în orașul Poltava nu existau încă aceste obiceiuri. Din această cauză a avut imboldul să scrie încă un răvășel pentru ca să i-l trimită. Când s-a întors cu spatele și Liubici a dorit să plece, atunci i-a spus să vină mâine, puțin peste ora stabilită și așa, salutându-l, s-a îndepărtat. Seara, celebii Antonaki a compus următoarele:

Vrednică de dragoste, doamna mea Varvara Grigorievna!
Εχ' ἀλήθεια κάποια χάρη, / ευμορφιά και το φεγγάρι
Cu adevărat că și luna
are harul și frumusețea ei [...].

Și deoarece acesta nu i-a plăcut, a dorit să compună următorul text cu titlul în rusește pentru că, începând de acum, dragostea l-a împins să învețe câteva cuvinte pe rusește:

Liubeznîsaia sudarina Varvara Grigorevna!
Για την άκραν σ'ευμορφίαν
Pe lângă nemaipomenita frumusețe,
zeița Afrodita te-a înzestrat și cu un farmec irezistibil [...].

Dimineața a venit Liubici, după cum stabiliseră și, în loc să învețe rusește de la acesta, i-a explicat răvașele spunându-i să aleagă dintre cele două, care va fi mai bun, și să-l facă pe rusește. Și cu explicarea răvașelor de dragoste a trecut și ora de lecție. Și Liubici, luând explicația, a plecat. Celebii Antonaki, rămânând singur și neputând să iasă afară deoarece ploua, și la Plotava când plouă se face o mare noroială și tot locul fiind mocirlos, și se lipesc încălțările.

Drept urmare, s-a hotărât ca acea zi să o petreacă în odaia sa; și pentru ca să nu se plictisească și să fie preocupat de gândurile lui, și ca să treacă timpul pe nesimțite, a dorit să cânte. A început așadar să cânte următoarele, foarte armonios, în scara *protovarys*:

Μόλις το αξιώθηκα με κόπους και μινέτια
Abia am reușit, cu trudă și îndatorări
Și am căpătat, cu greu, o păsărică [...].
(BAR gr 925, f. 23^v. BAR gr. 927, f. 60^v)

Apoi, terminând acestea, a început să cânte o alta:
Τα άνθη είν' προσωρινά
Florile sunt trecătoare,
Nu merg să fie date pretutindeni [...].
(BAR gr. 927, f. 32^v)

Și de asemenea, după puțin timp, următorul:
Στο κιόσκ' αυτό ο Έρωτας με την θεάν κονεύει
În această grădină, Eros sălășluiește împreună cu zeița
Și îndată înrobește pe acel care se ridică [...].

Către amiază a dorit să pună pe melodie ceea ce urmează:
Στην στράταν της ευνοίας σου, μεντζιλ επιθυμίας
Dorul mesager, continuând pe calea bunăvoinței tale,
compasiunea nu a găsit adăpost [...].

Și sfârșind acestea, s-a gândit să meargă la prânz. După ce a prânzit, revenind în odaia sa, a dorit să facă același lucru:

Ποια να είναι τάχα πάλιν η αιτία της οργής
Care să fie iarăși motivul mâniei
Am dorit să aflui acest motiv; draga mea, spune-i să nu întârzie [...].
(BAR gr. 925, f. 21)

Nu după mult timp, înainte să se culce, a cântat următoarele:

Αξίαν έχει δυνατή / και δύναμιν πολλήν κρατεί

Are o mare importanță și multă putere

Pentru mine, draga mea [...].

(BAR gr. 927, f. 29^v)

Și cântând acestea, a adormit. După ce a dormit puțin, s-a trezit, s-a spălat și a început să cânte în felul următor:

Κρατώντας της αγάπης μου τον θησαυρόν μαζί μου

Ținând dragostea mea cu mine ca pe o comoară

Pe drumul vieții mele celei trecătoare [...].

Către seară, a cântat acestea:

Ζωγράφοι ούτε ποιηταί κονδύλι δεν εγγίζουν

Nici pictorii nici poeții nu se ating de condei

Și toți câți iarăși te privesc, de mine amintesc [...].

Astfel încât întreaga zi a petrecut-o în cântări și cuvântări. A doua zi, deoarece nu venise dascălul său Liubici să-i aducă răvașele și fiind domnitorul invitat la un arhonda la prânz, au dorit și aceștia să mănânce împreună, în salonul domnitorului. Erau deci celebri Antonaki, tzibukzibașa, primul kafetzibașa, și al doilea, stolnicul, vornicul, al doilea vornic și al doilea portaris. Era cu aceștia și postelnicul care își luase gradul rusesc de maior, care îi servea domnitorului în calitate de sfetnic și de cunoscător al multor limbi. După prânz, după ce s-au veselit destul, au început să cânte, întrucât cântecele sunt rezultat și semn al voioșiei.

Primul, așadar, a fost celebri Antonaki:

Φως μου, χαροποιήσου, / μ'έφερεις στην βουλήν σου

Bucură-te, scumpa mea,

Că m-ai adus la voia ta! [...].

Al doilea, postelnicul, cum am spus, sau cum i-am zice mai bine, maiorul:

Ποια άλλη σαν εσένα, φως μου, φάνηκε ποτέ

Cine alta decât tine, draga mea,

s-a arătat vreodată să aibă o astfel de frumusețe! [...].

Al treilea a fost kafetzibașa:

Τον εχθρόν σου πια πιστεύεις

De-acum îi dai crezare dușmanului

Și îl chinuiești pe cel pe care îl iubești [...].

Al patrulea, cel de al doilea kafetzibașa:

Αν αυτό το να με βλέπεις σύγχυσιν σε προξενεί

Dacă faptul de a mă vedea îți provoacă tulburare

Atunci trupul meu nu vrea să se mai arate în fața ta [...].

Al cincilea a fost stolnicul:

Τάχατες να 'ν' άλλη καμιά / σαν την δικήν μου την καρδιά

Oare să fie vreă altă inimă

atât de chinuită și amărâtă precum inima mea? [...].

Al șaselea a fost al doilea vornic:

Αν ήτον τρόπος κι αν ημπορούσα

Dacă s-ar putea, în vreun fel

Să te păstrez în inima mea [...].

Al șaptelea, tzibuktzibașa, care fiind foarte vesel, a cântat ceva foarte comic, amuzant:

Φίλοι μου ηλικιώται, / τι προσμένετε, ως πότε

Prietenii mei în vârstă,

ce așteptați, până când ? [...].

(BAR gr. 927, f. 47^v. BAR gr. 784, f. 105^v)

Al optulea și ultimul a fost al doilea portaris:

Τι καρδιά να νταγιαντίσει

Ce inimă poate să îndure

Și să nu se vlăguiască? [...].

(BAR gr. 927, f. 41. BAR gr. 925, f. 14)

După ce au terminat, au dorit iarăși să reia acest lucru. Primul a început celebrii Antonaki astfel:

Μια λεπτή δροσιά με ηδονήν, με νάζι

O răcoare ușoară în plăcere mă învăluie,

Pe filele inimii mele picură [...].

Al doilea, postelnicul:

Στο εδικόν σου το κορμί έρωτας βασιλεύει

Pe trupul tău dragostea împărățește [...].

Al treilea, kafetzibașa:

Ως τώρα ήτον χωρατάς / πλην τώρα πια με απατάς

Până acum m-a jucat,

de-acum nu mă mai amăgește [...].

Al patrulea a fost al doilea kafetzibașa:

Εκεί οπού ευρίσκομουν εις σε μελαγχολίαν

Acolo unde mă găsesc în melancolie

Și într-o tristețe peste măsură, aproape fără de simțire [...].

Al cincilea stolnicul:

Το φως μου πάλιν με ορμή

Dragostea mea iarăși cu furie

s-a năpustit asupra mea [...].

Al șaselea a fost al doilea vornic:

Με δυστυχίες πολεμώ / στα βάσανα ως τον λαιμό

În nenorociri mă lupt,

în chinuri până la gât sunt [...].

Al șaptelea, tzibuktzibașa, fiind glumeț, a cântat iarăși în glumă:

Νέες, όλες πια χαρείτε / όλες σας θα πανδρευθήτε

Tinere, bucurați-vă în sfârșit

Toate vă veți mărita

De acum înainte nu mai așteptăm,

Trimitem și vă cerem în căsătorie [...].

(Text analizat în A. Camariano, *Influențe*, p. 34).

Și iarăși, și mai vesel a cântat:

Εις περιβόλι εύμορφον μπήκα να σεργιανίσω

În grădina prea frumoasă am intrat să te caut

De florile ei să mă bucur și de roade [...].

Al optulea și ultimul, a fost al doilea portaris:
Να σιγώ, δεν ημπορώ / να λαλώ και δεν τολμώ
Să tac, nu pot,
să vorbesc, nu îndrăznesc [...].

După ce au încheiat toți, celebii Antonaki a început să facă epilogul veseliei cu următorul cântec, până când s-a apropiat timpul să vină domnitorul:

Εἰς ἓνα λειμώνα ἀρετῶν τέλειον καὶ ωραῖον
Într-un lămâi al virtuților, desăvârșit și frumos,
Pomul răbdării este cel dintâi și folositor. [...].

Și s-au îndepărtat fiecare spre locuința sa. Pe strada pe unde mergea celebii Antonaki, îl întâlnește pe Liubici, care vroia să meargă pe aceeași stradă și îl întreabă despre scrisori, dacă le-a terminat. Acesta îi răspunde: «Încă nu, însă mâine – îi zise – doresc să le aduc copiate»; zicând acestea s-au despărțit. Celebii Antonaki, ajungând acasă, a vrut să cânte mai întâi, după cum obișnuia, și apoi să doarmă puțin. Așadar a cântat următoarele:

Οἱ χάρες κ'οἱ λαμπρότητες
Bucuriile și strălucirile, draga mea
și frumusețile în tine sălășluiesc întotdeauna și biruiesc [...].
(BAR gr. 927, f. 45)

Și, pe jumătate cântând, a adormit. După puțin timp s-a trezit și amintindu-și de coconița Varvara a început să cânte, foarte încet, următoarele, în modul *hüzam*:

Τὰ κάλλη ἔχουν φυσικά / κινήματα ἐρωτικά
Farmecul înseamnă, în chip firesc
Stratageme de cucerire în dragoste [...].
(BAR gr. 925, f. 16. BAR gr. 927, f. 36)

Și ca să nu se plictisească singur până la vremea cinei, a mai cântat și următoarele:

Ηχώ, πε με τάχα ποίον / εἶν' ἐκεῖνο το παιδίον
Ecou! spune-mi, oare
Cine este acel copil?

După aceea s-a dus să cineze, căci era ora cinei. Și după ce a cinat, s-a întors din nou în spate și pentru ca să nu se întindă în pat imediat după ce a mâncat, s-a gândit să hoinărească puțin, ca să înceapă digestia și a început mișcarea. Și umblând, cânta următoarele:

Με ἰδρωτας, με κόπους / καὶ με χιλίους τρόπους
Cu sudoare și cu trudă
și în mii de feluri [...].
(BAR gr. 927, f. 35)

Τι νὰ κάμω, τι νὰ γένω; / δεν μπορώ νὰ υπομένω
Ce să fac, ce să mă fac,
nu mai pot să rabd [...].
(BAR gr. 925, f. 40')

Πες με, καρδιά μ', πὺ εἶσαι νὰ παρηγορηθώ
Spune-mi, draga mea, unde ești
ca să mă pot alina!

Și după ce a cântat astfel, s-a întins plin de cele mai felurite gânduri. Se gândea la Varvara, se gândea la logodnica lui de la Constantinopol, se gândea la starea în care se găsea ca refugiat. Și gândind la toate acestea, a adormit. Și dormind, o văzu pe logodnica sa în fața lui, împreună cu mama ei, care îl bănuia de

necredință. Și era ca și cum ar fi aflat că iubește pe alta, erau numai furie și numai indignare, și ea și mama ei. Și îi spuse: «Cât de nefericit a fost acel ceas când părinții mei m-au logodit cu tine, ceas care m-a adus într-o stare atât de jalnică, încât trebuie să rămân nu doar supărată de fuga ta, dar încă și înșelată de necredința ta și de dezonoarea pe care vrei să mi-o faci».

Și cu aceste vorbe celebri Antonaki s-a trezit și acele vorbe ale logodnicei sale i-au rămas lipite în minte, de parcă i se părea că o vede în fața lui certându-l în realitate.

După această tulburare și acest control al conștiinței, nu a mai putut să doarmă. Atunci s-a gândit să cheme somnul cu un cântec:

Το τραγόνι πως πορεύει

Cum suferă turturica

se vede din vocea ei [...].

(Poezia completă în A. Camariano, *Influența*, p. 16–18).

După aceea a adormit. Câtă nedreptate făcuse celebri Antonaki este ușor să înțeleagă cineva, deoarece în primul rând nedreptățise pe logodnica lui; în al doilea rând pe Varvara care din cauza lui nu se găsea acolo; în al treilea rând se nedreptățise pe sine însuși. Căci nu se afla în situația de a se cununa cu ea, ci dorea doar să fie chinuit în zadar de dragoste, fără nicio speranță. Desigur, a dorit să o nedreptățească și pe logodnica lui, deoarece nutrea atâta dragoste pentru Varvara, încât ar fi dorit să se cunune cu ea dacă ar fi avut o poziție în societate acolo și dacă ar fi fost posibil să-și ia o slujbă.

Și prin aceasta se chinuia și pe sine, o nedreptătea și pe Varvara pe care aproape că urma să o expună lumii cu răvașele lui. De aici se vedea că se afla foarte departe de înțelepciune, după cum orice înțelept putea să tragă concluzia.

Dimineața se sculă și, îmbrăcându-se, a început să cânte următoarele, până când să apară Liubici să-i traducă cele scrise de el:

Κάθε ώρα συλλογούμαι / και πολλά παραπονούμαι

În orice ceas mă gândesc

Și mult mă mai întristez [...].

Peste puțin timp sosi și Liubici și îi aduse răvașele traduse, pe care acesta luându-le, o strigă pe bătrâna de care am mai vorbit, și îi dă un răvaș ca să-l ducă, iar aceasta a pornit imediat. Ajungând la casa fetei a găsit-o singură și i l-a dat și aceea însă l-a citit ca pe un cântec. Bătrâna s-a întors înapoi să-i dea de veste și intrând în casă, l-a auzit cântând:

Εἰς εὐμορφον κλουβάκι / ένα χρυσό πουλάκι

Într-o frumoasă colivie, o pasăre de aur,

pasăre cu multe daruri, un canar de aur [...].

Și după ce a terminat, bătrâna a intrat înăuntru și i-a spus: «Stăpâne, am dat răvașul». Atunci, celebri Antonaki a ieșit și i-a dăruit o rublă, care a bucurat-o foarte mult pe femeie. Și închinându-i-se, a plecat. Celebri Antonaki, rămânând singur, a cântat următorul cântec, cu multă tristețe:

Γιατί, ὡς πότε με φθονεῖς / κι ὅλο ἐμένα πολεμεῖς;

De ce, până când mă invidiezi

și te lupți numai cu mine? [...].

Și ca să nu-i pară timpul lung, a dorit să cânte următoarele:

Αγροίκα το, πουλί μου / πως χάνω την ζωήν μου

Vai, puiule, cum îmi pierd eu viața

Iar tu nu știi acestea [...].

Înainte de a merge la prânz, a cântat acestea:

Η καρδιά μ' σε χαιρετά / ὅμως δεν αποκοτά

Inima mea te salută, însă nu te dobândește

Inima mea îți vorbește și foarte mult te iubește [...].

După prânz a mers întristat în odaia lui și a început să cânte în acest fel, adică în *makam rast*:

Μαύρα πια αποφάσισα εις το εζής να βάλω

De-acum în colo negru m-am hotărât să port

Să plâng, să mă tânguiesc întotdeauna, ca nimeni altul [...].

(BAR gr. 925, f. 32. BAR gr. 927, f. 19^v. BAR gr. 653, f. 32)

Și cântând acestea, a adormit. După ce s-a trezit, s-a gândit la toate cele pe care le văzuse în vis. Deoarece, ca un om care cugetă, nu a putut să-și amintească toate visele pe care le-a avut și ca să se joace puțin cu gândurile, a început să cânte în felul următor:

Όσα βλέπω με τα μάτια, πλέον με πιστοποιούσι

Nu toate câte le ascult îmi dau de veste

Pe cât mă încredințază cele pe care le văd [...].

După ce a terminat, s-a ridicat și s-a dus la cină. Intrând în sala unde se lua masa, îl găsi pe maiorul de care s-a vorbit, primul dintre postelnici, stând singur; și deoarece nu era încă ora cinei, au început să vorbească. În mijlocul discuției lor, maiorul zise: «Ieri mi s-a întâmplat să citesc o poveste și de dragoste, dar și tragică, compusă în limba franceză și transpusă în limba rusă». Atunci, celebrii Antonaki, fiind curios să audă astfel de lucruri, îi zise: «Te rog să mi-o istorisești pe scurt, până când vine ora cinei, deoarece doresc foarte mult să o aud». Atunci maiorul a început să istorisească povestea în următorul fel:

La Paris, unde este capitala Franței, după cum se știe, oraș vestit prin mulți oameni care cunosc arte și științe, unde există aproape orice, ca în toate orașele mari din Europa, era un tânăr nobil numit Francisc, cu un caracter de războinic, adică *hekatontarchos*, fiu de bogătaș cu principii morale, ca să spun așa, era din acea lume veche, adică evlavios în toate și cu prejudecăți, într-un cuvânt să spun, era un bătrân diferit de tot Parisul și după felul de a se îmbrăca. Spre deosebire de el, fiul său Francisc era liber în toate și adept al noutăților în toate. Această libertate exagerată îl îndemna să frecventeze toate petrecerile, la care se bucura de toate plăcerile simțurilor; deși iubit de tatăl său, acesta îl urmărea cu reținere în ceea ce privește comportamentul său. Printre petrecerile și zafeturile la care participa cu diferiți companioni, s-a întâmplat să meargă o dată la un banchet comun; și după ce a mâncat și a băut cu prietenii, s-a ridicat să danseze, după obiceiul locului, deoarece începuse muzica, el fiind cel care deschidea dansul și stimula toată voioșia. Și deoarece dansul se obișnuia să fie cu femeie, trebuia să ia una ca să danseze. Aproape de masa lor era o fată foarte frumoasă în toate și liberă, la fel ca și el. Pe aceasta a dorit să o ia la dans. Așadar, după felul societății, a salutat-o cu pălăria în mână, acesta fiind semnul invitației la dans. Aceasta, ridicându-se imediat, l-a salutat la rândul ei. Francisc a dansat cu ea mult timp și dansând, atât de mult a fost rănit de dragoste față de ea, încât atunci când a fost să se oprească din dans, nu a putut să o facă. Același lucru l-a pățit și Polina, căci așa se numea fata. Când, în fine, s-au oprit din dans, au vorbit puțin, a întrebat-o unde locuiește și altele asemenea și așa a început acea dragoste distrugătoare. Peste puțin a dansat din nou cu ea și așa a trecut acea noapte. A doua zi, prietenul nostru a început să o viziteze pe Polina și apoi la fel în celelalte zile. Aflând acestea, tatăl lui cel conservator s-a mâniat foarte tare și imediat, ținându-l sub observație, l-a încuiat precum se închid fetele în Turcia, gândind că astfel îl va îndepărta de la întâlnirea cu Polina. Deoarece o iubea atât de mult încât se hotărâse să se cunune cu ea, lucru care i-a displicut tatălui său, pentru că, mai întâi, ea era dintr-un neam neînsemnat și, în al doilea rând, foarte libertină și după obiceiurile lumii noi, semănând din acest punct de vedere cu fiul său.

După ce au trecut două-trei zile în care Francisc a fost închis în casă de către tatăl său, sau mai bine zis întemnițat, Polina, văzând că nu vine nici în acea zi, nici în alta, a început să se îngrijoreze. Avea mii de îndoieli, o învăluiau cele mai diferite gânduri și, peste toate, într-un final, pentru că o încerca o mare supărare, o trimise pe slujnica ei să cerceteze la casa lui ce se întâmplase cu acesta. Și până să se întoarcă servitoarea, a cântat următoarele, foarte melodios:

Αυτή η φλόγα της καρδιάς, άραγε τι να είναι;

Această flacără a inimii, oare ce să fie?

Δacă nu este dragoste ce altceva să fie? [...].

Venind slujnica și povestindu-i toate, a început să se întristeze foarte tare și ca să i se mai ușureze puțin tristețea, a cântat din nou, următoarele:

Σήμερον ὅλοι χαίρονται, μόνον ἐγὼ λυπούμαι
Astăzi toți se bucură, doar eu sunt tristă [...].

Deoarece suspinele, gândurile și supărarea creșteau, a hotărât să-i trimită următorul răvaș:

Suflete al meu, Francisc!

Πολλοί ἐχθροί ἐπάσχισαν, φως μου, να μας χωρίσουν

Mulți dușmani s-au străduit, dragul meu, să ne despartă

Și iubirea noastră să o împrăștie [...].

După ce a terminat și a tăcut, a strigat-o pe slujnică și i-a spus: «Mergi la casa unde te-am trimis mai întâi și dă-i acest răvaș servitoarei ca să-l dea bunului Francisc pe ascuns, fără să observe tatăl lui». Slujnica, luând răvașul, a plecat. Coconița Polina, până să vină slujnica, a dorit să cânte următoarele:

Ἀν στὸν κόσμον ἤλθες μόνον

Dacă în lume ai venit doar ca să mă ucizi,

Ucide-mă, ca să scap și imediat să mor [...].

(BAR gr. 925, f. 32^v).

Ajungând slujnica Polinei la casa lui celeb Francisc, a intrat să o întrebe pe servitoarea acestuia și intrând, l-a auzit pe Francisc cântând următoarele:

Γαζέτες και για μένα πρέπει να τυπωθούν

Gazete pentru mine trebuie să se tipărească

Cumva, de se va găsi o nouă lume ca să fie împărțite [...].

(BAR gr. 927, f. 10^v).

A intrat apoi la bucătărie și găsind-o pe servitoare, îi zise: «Te rog să-i dai acest răvaș lui celeb Francisc pe ascuns, fără să-l găsească tatăl lui». Imediat aceasta l-a luat și i l-a dat și apoi s-a întors să-i spună slujnicei să aștepte puțin. După aceea a urcat din nou și i-a spus stăpânului: «Slujnica este nerăbdătoare». Atunci i-a dat și el următorul răvaș pentru Polina:

Σcupra mea Polina!

Ἀφανισμός και λύπη, ζέυρεις τι θε να πει

Chin și jale, știi ce vreau să spun,

Și nu te doare când vezi că am tăcut? [...].

(BAR gr. 925, f. 41^v).

Acesta a fost primul și ultimul răvaș către Polina deoarece, nu se știe cine, i-a spus tatălui cum că fiul lui închis, slujea dragostei prin scrisori. Așadar, s-a așezat două zile la fereastră și a privit cine intră și cine iese; în altă zi a văzut o servitoare intrând în casă și îndreptându-se spre bucătărie. A privit cu atenție ce se petrecea între acea slujnică și servitoarea lui; aceasta a ieșit din bucătărie și a urcat cu un răvaș în mână. Văzând răvașul în mâna ei, și pentru că putea să vadă foarte puțin, alergă și întâlnind-o i-a spus: «Ce scrisoare este aceasta?» Și smulgându-i-o și intrând înăuntru, a început să citească:

Suflete al meu, Francisc!

Ἢ με στέλνεις την καρδιά μου, ἢ κρατεῖς και το κορμί

Ori îmi trimiți inima mea, ori îmi păstrezi și trupul [...].

(BAR gr. 925, f. 22^v).

Atunci, deodată, strigă, devenind ca o fiară sălbatică și înjură pe slujnică. L-a controlat din nou pe fiul său. A alungat-o pe slujnica Polinei, spunându-i să nu mai calce pe la conacul său pentru că o va pedepsi și o va lua diavolul și alte asemenea lucruri, precum face un om fără judecată și împins de mânie. După aceea, slujnica alergă la Polina, părăsind casa lui Francisc într-o asemenea tulburare și îi spuse tot ceea ce auzise și pățise și, mai ales, extrema mânie pe care o avea tatăl față de ea, adăugând și acestea: că dacă mai calcă în casa lui va fi pedepsită. Și zicând acestea, a plecat.

Coconița Polina, auzind acestea, s-a mâniat puțin și venindu-și în fire, a început să se jelească și iarăși să se mânie puțin, dar parcă mai mult decât prima dată fiindcă imaginația ei îi înfățișa mânia tatălui lui Francisc.

Așa că a căzut în deznădejde și, fiind atât de deznădăjduită, a hotărât să se otrăvească, în așa fel încât să pară că murise, dar să fie încă vie. Fantezia i-a întunecat judecata. Pasiunea crescuse mult și nu găsea alt leac decât moartea, și ce moarte!! Cea mai dură: să se sinucidă din dragoste. Să se omoare ea însăși din prea multă dragoste, să se elibereze ea însăși prin moarte de toate legăturile dragostei, de toată tristețea și de amărăciunea dragostei.

Mai înainte de a lua paharul aducător de moarte, dar în același timp și purtător de viață, a scris următoarea scrisorică către tatăl lui Francisc, cel care provocase cauza morții ei. Și deoarece nu putea să o trimită cu slujnica, s-a decis să o dea unei prietene să o ducă. Scrisoarea este următoarea:

«Prea crudele tată! Domnul meu,

Fiul tău m-a iubit și eu l-am iubit pe el mai mult decât orice promisiune a mea. V-ați temut ca nu cumva această iubire să îi provoace vreo rușine și această teamă v-a făcut să fiți cu inima atât de împietrită așa încât să nu fie permis tatălui să-l trateze în acest mod pe fiul său, adică atât de sever. Și eu, desigur, am dorit să fiu însă și mai serioasă și severă decât domnia ta, domnul meu, chiar dacă n-am vrut să arăt scopul iubirii mele, în care fericirea acestuia era o dragoste desăvârșită. Sfârșitul acestui scop este chiar în clipa în care auziți că nu mai sunt pe această lume. Acestea sunt ultimele mele urme pe care le-am încredințat unei prietene ca să vi le înmâneze. Voi m-ați omorât și v-ați pătat mâinile cu sângele meu. Eu însă nu vă învinuiesc. Citiți această scrisoare cu același cuget rece cu care vă scriu eu. Redați libertatea fiului vostru, permiteți generozitate acestei libertăți și să nu fiți lipsit de acest dar. Acesta dorește, desigur, să știe cum m-am pedepsit pe mine însămi din cauza iubirii pe care nu am putut în alt fel să o închei în această viață a mea și care a fost flacăra cea din urmă a nefericitei și necăjitei Polina».

După aceea i-a dat scrisoarea prietenei ei să o ducă și aceasta a pornit într-acolo. Atunci a luat direct băutura cea aducătoare de moarte pe care o pregătise și care era plata sacrificiului din dragoste. Și intrând slujnica, a găsit-o moartă și cu puțină spumă la gură. A plâns, a jelit, s-a lamentat, a strigat, a urlat, a scuturat-o, a fricționat-o gândindu-se că încă nu a părăsit această viață nenorocită. Vecinii, auzind strigătele, au alergat să dea ajutor și, văzând că este moartă, au alergat la judecător ca să trimită pe doctor să cerceteze cazul. Ajungând doctorul și cercetând, a găsit că a murit în urma otrăvii și astfel a redat-o mamei ei, pământul.

După ce prietena ei s-a dus și i-a dat răvașul tatălui lui Francisc, a plecat imediat. Celebi Ferdinando (căci așa se numea tatăl lui Francisc), a citit acea scrisoare și la început nu s-a tulburat, apoi însă unele gânduri i-au provocat tulburarea. «Mă gândesc că dacă această scrisoare este o înșelătorie ca să-l eliberez pe fiul meu – își zise sieși – ca să-l eliberez și să se poată iarăși întâlni cu ea, nu, nu! Nu vreau să-l eliberez, așa că nu aflu că ea s-a pierdut din această viață. Apoi a trimis pe slujitorul său să cerceteze dacă Polina trăiește încă sau nu. Slujitorul s-a dus și a întrebat. Vecinii au spus că aceasta se otrăvise, că auzind strigătele au alergat și au găsit-o moartă și că peste puțin timp vroiau să o înmormânteze. Și slujitorul a văzut tulburarea acestora și agitația și a auzit vaietele. Când s-a întors înapoi și i-a povestit lui celebi Ferdinando, l-a încredințat că deja nu mai era pe această lume, după cum spunea scrisoarea ei, așa că l-a strigat pe fiul lui și i-a spus:

‘Fiule, acum îți dau libertatea să ieși afară din casă, ca mai înainte. Ai din nou libertatea, întrucât cea care m-a făcut să ți-o reduc este deja în altă lume. Polina ta s-a otrăvit din dragoste pentru tine și ca dovadă mi-a trimis un răvaș înainte de a muri. Am trimis apoi pe slujitor ca să cerceteze. Acesta s-a dus și mi-a spus că a văzut când mergeau să o înmormânteze’.

Auzind acestea, celebi Francisc a leșinat și a rămas ca mort. Văzând tatăl său că a leșinat, a alergat să-l ridice și să-l ude, așa că a revenit la viață. Ridicându-se, plin de deznădejde și de furie, a strigat: «Ah, prea crudele! Tu cel ce te asemeni fiarelor, ai ucis viața mea, ai distrus sufletul meu și ai răbdare încă să trăiesc, tată crud! Tată smintit, tată fără inimă, tată nemilos! Să trăiești singur! Să trăiești să te bucuri, acum la bătrânețe, de plăcerile lumii. Să trăiești fără copii. Bucură-te de distrugerile prejudecăților tale. Eu mă supun fără să te întreb, după cum și tu m-ai adus pe lume fără să mă întrebi dacă vreau. Viața mea lângă un astfel de tată este moarte, fericirea mea este nenorocire, bucuria mea este tristețe. Natura, fără îndoială, a greșit la nașterea ta: a vrut să nască o fiară neîmblânzită sau vreun monstru și a născut un om; a dorit să nască o hidră cu o sută de capete și s-a născut om; a vrut, zic, să aducă pe lume eriniile și a adus un om cu tăria de oțel a acestora!».

Zicând acestea, drept pedeapsă pentru ceea ce i se făcuse, a scos sabia din teacă și s-a rănit în piept atât de adânc încât imediat a fost jertfă din dragoste, din cauza nebuniei tatălui său. Și astfel, într-o zi, s-au jertfit doi oameni, slujitori ai iubirii și adevărați îndrăgostiți, supuși iubirii.

După acestea, tatăl, văzând moartea unicului său fiu, a vrut și acesta să se omoare cu aceeași sabie a fiului său, dacă nu venea slujitorul imediat ca să-l țină. Cu toate astea, de durere, a murit peste câteva zile.

Aceasta este povestea pe care am citit-o ieri, atât de tragică, încât este demnă de plâns și potrivită pentru o tragedie. Celebi Antonaki îi zise: «Maiorule, desigur, este demn de luat în seamă».

După aceea, adunându-se și ceilalți, au cinat și astfel a luat sfârșit acea seară. Ziua următoare, venind iarăși în același loc și adunându-se toți după obicei, și apoi plecând fiecare la ale sale, în afară de celebi Antonaki și de maior, care, rămânând doar ei doi în salon la fereastră, priveau spre acoperișul castrului. Fiind la un moment dat prezent și domnitorul cu ei, acesta a plecat, lăsându-i iarăși pe ei doi singuri. Și pentru că domnitorul obișnuia să prânzească târziu, aproape că se înserase, când aceștia stăteau în picioare la fereastră. Peste puțin timp, acolo pe unde îi priveau pe trecători, iată că trece și Varvara lui însoțită de mirele ei, celebi G. K. care se cununase cu sora ei mai mare și care venise în acele zile de la Nisa. Văzându-i, celebi Antonaki s-a emoționat întru totul și s-a îngălbenit la față, toate astea până să-și dea seama maiorul. Și dacă până acum se îndoia de această dragoste, această întâmplare l-a făcut să se încredințeze de ea. Maiorul, văzându-l așa topit de dragoste și mut din cauza supărării lui și aflând că este logodit la Constantinopol, a vrut să îi atingă sufletul cu următorul cântec, aducând vorba despre dragostea de care suferea. Și ca să nu-l audă trecătorii, a cântat foarte încet:

Όταν οι ερωτόληπτοι συμβαίνει να αφήσουν

Când se întâmplă ca îndrăgostiții să-și lase dragostea dintâi

Și să dobândească una nouă [...].

Celebi Antonaki, ascultând acest cântec al maiorului, s-a emoționat puțin și s-a rușinat, fiindcă a înțeles că acesta și-a da seama cum că o iubește pe coconița Varvara. Această iubire însă era zadarnică, fiindcă a venit imediat domnitorul și le-a dat de veste să se pregătească pentru a doua zi, că trebuie să pornească spre Kersones. Și astfel, pregătindu-se cu toții, au pornit după cum li se poruncise. Și Varvara, rămânând la Poltava și după puțin timp a venit și mirele ei cel hărăzit, și în acest fel au adus jertfă zeilor căsătoriei, fiind fiecare dintre ei mulțumit, văzându-se aranjați cu copiii lor, precum alții”.

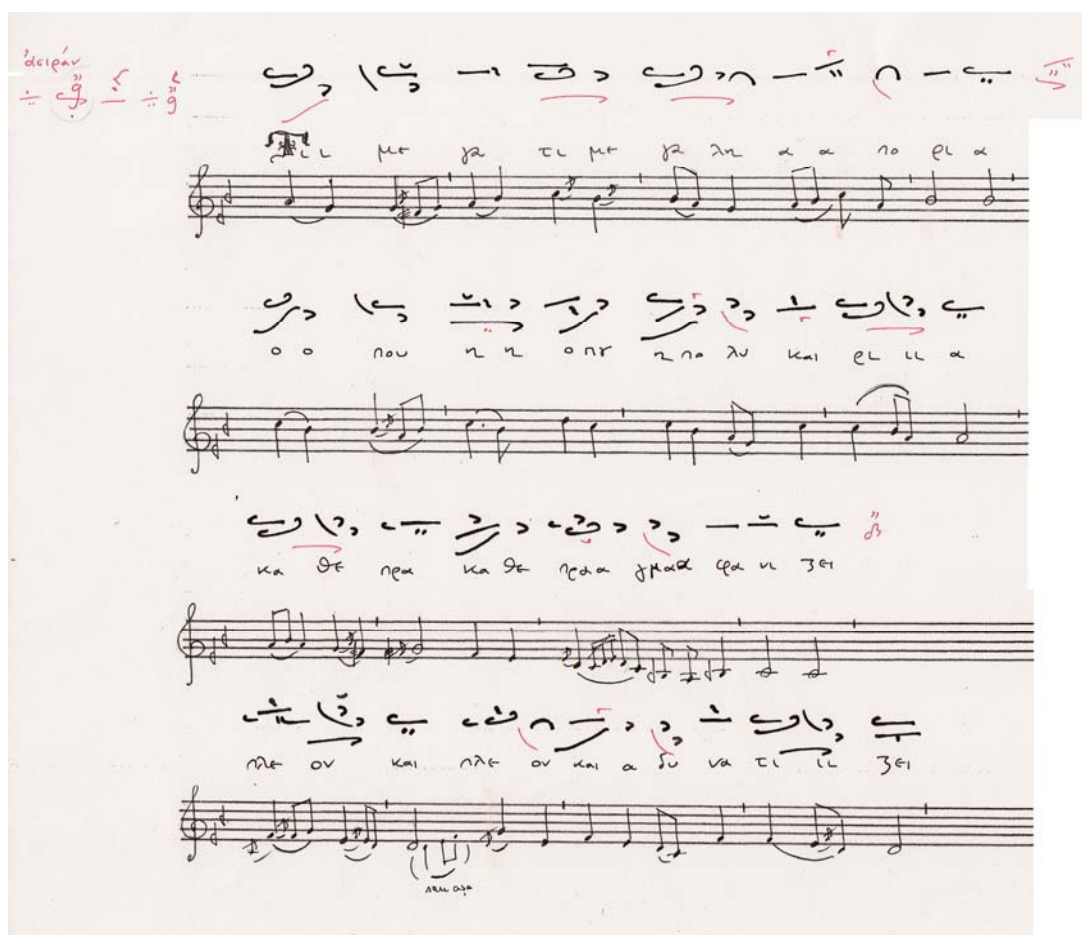
*
* *

În cuprinsul culegerilor există și cazul repetării unui text, cu altă transpunere muzicală. Poate datorită popularității poeziei, au circulat câte două versiuni melodice pentru trei texte, după cum urmează: *Τι μεγάλη απορία* în varianta cu indicația de *makam houseini asiran* în BAR gr. 653, f. 34^v, în BAR gr. 927, f. 14^v, BAR gr. 784, f. 97^v; varianta cu indicația de *makam nikriz* se găsește în BAR gr. 653, f. 38^v, BAR gr. 927, f. 24, BAR gr. 784, f. 83^v. O a doua poezie este *Σαν δεν ήθελες φίλιαν* care figurează cu indicația de *makam housam* în BAR gr. 925, f. 22 și în *makam rast*, în același manuscris la f. 30. Al treilea text, *Όλα τα πράγματα καιρόν*, se găsește în BAR gr. 927 pe aceeași filă 44^v, prima variantă în *makam hitzaz* și a doua în *makam houmayoum*. În cea mai mare parte, muzica din BAR gr. 927, BAR gr. 925 și BAR gr. 653 aparține autorului Petru Peloponisiul. În BAR gr. 653, după finalul secțiunii de muzică liturgică, există o indicație valabilă pentru secțiunea de muzică profană, care începe la f. 33^v: ἀρχή τῶν τραγουδιῶν τονισμένων καὶ ἀτόνιστον ἐκ τῶν τοῦ κυρ Πέτρου λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου. Către finalul secțiunii, la f. 39 și 39^v, este menționat autorul Iakob protopsaltul (γράμματα καὶ τόνισμα κυρ Ἰακώβου πρωτοφάλτου) și «τοῦ αὐτοῦ κυρίου Ἰακώβου». Se presupune așadar că toate cântările au fost compuse de Petru Peloponisiul, în afara celor două de Iakob protopsaltul. În BAR gr. 925 unica mențiune de autor este la f. 49 (τοῦ Γιακουμάκη), dar comparații ale muzicii din BAR gr. 653 și BAR gr. 925 pun în evidență perfectă identitate, de unde rezultă că BAR gr. 925 cuprinde, de asemenea, muzica lui Petru Peloponisiul. Din BAR gr. 927 lipsește orice indicație de autor, omisiune ce poate susține tocmai faptul că manuscrisul a fost alcătuit de însuși Petru Peloponisiul. Cele mai multe nume de autori se găsesc în BAR gr. 784, culegere cu un conținut similar unui volum păstrat la Muntele Athos¹¹. Autorii menționați sunt Petru Peloponisiul (26 de

¹¹ Grigorios Stathis, *Neumated Arabic, Gypsy's and Other Songs by Nikeforos Kantouniaries*, Musica Antiqua Europae Orientalis, vol. 1 nr. 2, Bydgoszcz, 1983. John Plemmenos, *The Greek Contribution to the Development of Romanian Music: the Case of Nikephoros Kantouniaries of Chios*, Acta Musicae Byzantine, vol. IX, 2006, p. 135–155. Nicolae Gheorghită, *op. cit.*, în nota 2, p. 64–70.

cântări), Iakob protopsaltul (8), Petru Byzantios (6), Grigorios lampadar (2), Ioan protopsaltul (o cântare), în cea mai mare parte, muzica aparținând lui Nikephoros Kantouniaris. Acesta apare în indicații ce menționează și numele autorilor de texte; în BAR gr. 784 există 22 de piese pe text de Athanasios Christopoulos (14 au indicația *lyrika* și 8 *bachika*), dar și piese pe texte ale altor autori precum postelnicul Gheorghe Soutzou, Nikolaki Iliashkou, Theodoraki Nigri. Întrucât Athanasios Christopoulos a fost preceptorul celor trei fii ai domnitorului Alexandru Morouzi (1792–1807), Constantinos, Dimitrios și Nikolaos, doi dintre aceștia figurează în BAR gr. 783¹². Constantinos și Nikolaos au fost executați de turci în 1821, iar după executarea fraților săi, Dimitrios s-a refugiat la Odesa și apoi la Galați, ca cetățean rus¹³. În BAR gr. 784 apar numele celor doi prinți Nikolaki (f. 69^v) și Dimitraki (f. 78^v), cu titlul lor de beizadea și cu mențiunea că sunt autorii textelor, autorul muzicii fiind arhidiaconul Nikephoros Kantouniaris. Așadar, atribuirea din BAR gr. 784, f. 78^v se referă la prințul Dimitrios Morouzi (1788–1844), cel care a publicat la Paris o culegere de versuri în 1825 (*Ποιητικάί Μελέται*) și nu la Dimitrie Cantemir¹⁴.

Τί μεγάλη απορία, οπού η πολυκαιρία, / κάθε πράγμα αφανίζει, πλέον και αδυνατίζει („Ce mare nedumerire, când vremea îndelungată / Face orice lucru să dispară de acum și să slăbească”).

¹² Nestor Camariano, *Athanasios Christopoulos. Sa vie, son œuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*, Thessaloniki, 1981, p. 23.

¹⁴ Gh. Ciobanu, *op. cit.*, p. 119–120.

În ceea ce privește o corespondență a mărturiilor de eh cu indicațiile de makam, din cele patru manuscrise analizate a reieșit următoarea dispunere:

Mărturia ehului 1 autentic: arezbar, asiran, husseyni, husseyni-asiran, buselik, muhayer, uşak, agem-kyurdi.

Mărturia ehului 3 autentic: cargah, sazgiah.

Mărturia leghetos: segah, huzzam, mustear.

Mărturia ehului 4 autentic: beyati, nuhuft, nisabur, yegah, baba-tahir, araban-beyati, isfahan, neva.

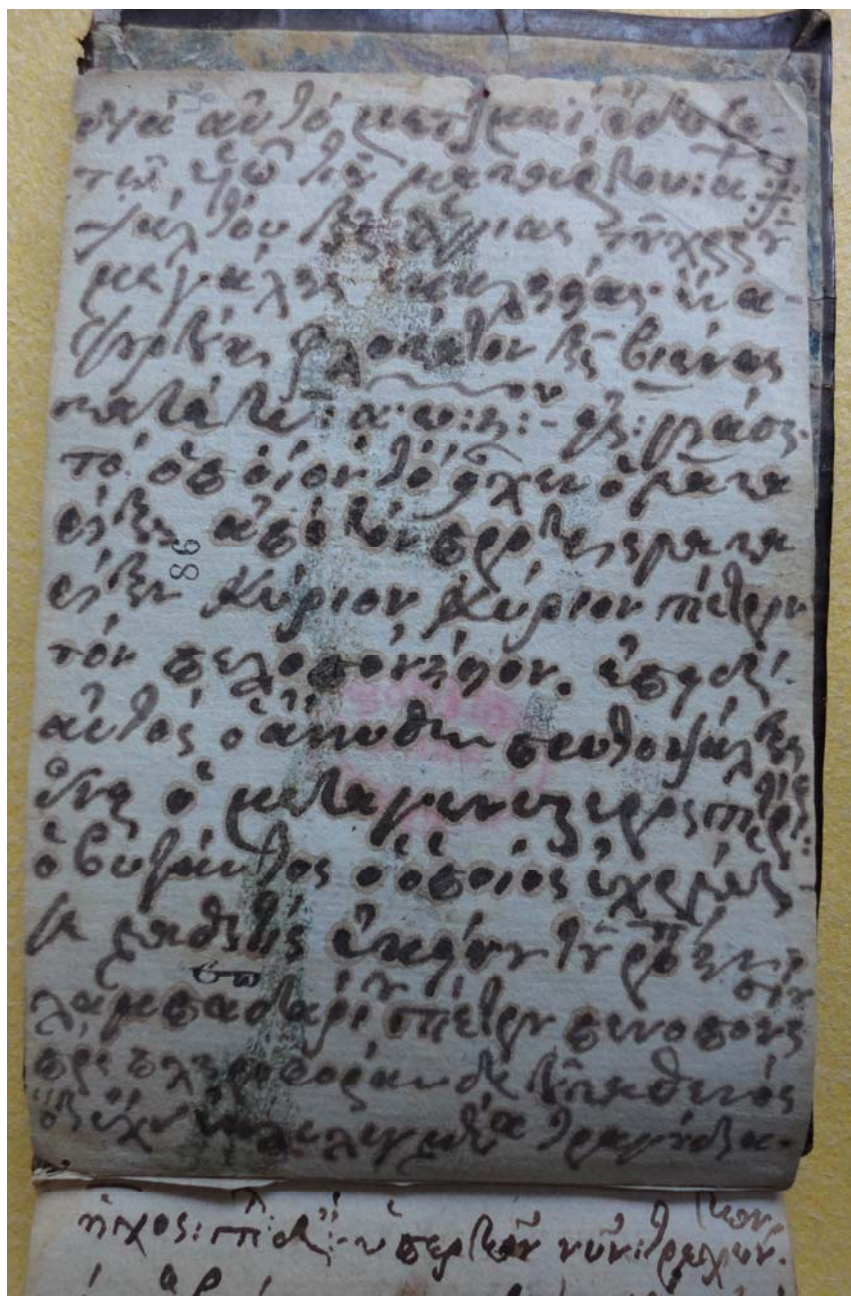
Mărturia ehului 1 plagal: hisar, agem-asiran, dugah, saba, muhayer, tahir.

Mărturia ehului 2 plagal: hicaz, sitaraban, humayum, sehnaz-buselik.

Mărturia ehului 3 plagal: beštenigar, sultani-arak, evic, arak, agem-asiran evic-arak, rahatfeza, rahatulelvah.

Mărturia ehului 4 plagal: mahur, nihavend, rast, frengi-rast, sazkyar, nigriz, suzinak, nisaburek, bozruk.

Desigur că aceste patru manuscrise pot face obiectul unei cercetări mai detaliate, în special a textelor literare, dar și în ceea ce privește repertoriul de cântări în limba turcă.

BAR gr. 927, f. 86.